

ANTONIO CAMPILLO

«Assistim a una crisi silenciosa del pensament»

Josep Artés Fotografies: Miguel Lorenzo

Antonio Campillo (Santomera, 1956) és filòsof i sociòleg, professor a la Facultat de Filosofia de la Universitat de Múrcia i, des del 2010, degà d'aquesta Facultat. La seua tasca investigadora ha versat especialment sobre el concepte de «variació» (enfront d'altres conceptes filosòfics com ara el concepte modern de «progrés» o el postmodern de «repetició») i ha desenvolupat també una fructífera reflexió sobre la globalització. A més a més, és president de la Conferència Espanyola de Deganats de Filosofia i el primer president de la Xarxa Espanyola de Filosofia (REF), un col·lectiu que naix en paral·lel a l'avantprojecte de la Llei orgànica de millora de la qualitat educativa (LOMQE) i que el setembre passat va organitzar el seu primer congrés a la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de la Universitat de València.

Quins trets distintius té la nova llei d'educació, la LOMQE, respecte de les anteriors pel que fa a la formació filosòfica?

El tret diferencial de la LOMQE –a banda de moltes altres polèmiques com ara el tema de les llengües, el suport a l'ensenyament privat i concertat o la segregació per gèneres– ha estat, bàsicament, una retallada a les matèries de filosofia sense precedents en la democràcia espanyola. Ara mateix, a secundària, hi ha tres matèries filosòfiques que formen una seqüència, que són *Ètica*, de quart de l'ESO, *Filosofia i ciutadania*, de primer de batxillerat, i *Història de la Filosofia*, de segon. Doncs bé, la LOMQE suprimeix *Ètica* –que passa a ser una alternativa a la religió– i relega *Història de la Filosofia* a l'optativitat, tot deixant únicament una matèria obligatòria en tota la formació secundària. Això significa que, per exemple, un estudiant pot cursar l'ESO

i després fer un cicle formatiu de grau mitjà sense haver estudiat cap matèria de filosofia, així com anar a la universitat havent tingut només un any de filosofia. Podem comprendre la gravetat de la situació si ens imaginem una reducció semblant en matèries com ara les matemàtiques que, com la filosofia, requereix una certa seqüència temporal i formativa. Igual que amb les matemàtiques, ningú mai no podria aprendre filosofia en tan sols un any.

Quines altres conseqüències pot tenir aquesta progressiva extinció de l'ensenyament de la filosofia?

El paper social de la filosofia és molt important. A Espanya tenim molts filòsofs que participen als debats públics en premsa, ràdio i televisió. Filòsofs molt reconeguts que creen opinió pública i participen en els debats públics,

El professor Campillo, al jardí de la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de València, el passat mes de setembre.

socials i polítics. Fan falta intel·lectuals que aporten una mirada, una perspectiva particular, i que eleven el debat. I això no solament concerneix a la formació general dels estudiants, sinó a la formació cultural bàsica de qualsevol ciutadà d'una societat democràtica. Diu molt poc d'un país aquesta forma de menysprear la seua tradició de pensament.

Això vol dir que els filòsofs d'una banda i l'altra dels Pirineus no s'impliquen de la mateixa manera en qüestions d'actualitat política i social?

A l'estat espanyol hi ha molts filòsofs amb una vocació, diguem-ne, més acadèmica o investigadora, bons professors i investigadors sense un vessant públic; però també hi ha hagut molts filòsofs coneguts amb un compromís públic i, fins i tot, amb càrrecs polítics. Sense anar més lluny, la professora Victoria Camps, que va tancar el primer congrés de la REF, ha estat senadora. A més a més, durant l'última dècada hi ha hagut a Espanya molts filòsofs socialment compromesos en temes vinculats a la

bioètica, el nacionalisme, el feminisme i altres debats públics. Potser a l'estat espanyol, a banda d'Ortega, Savater i Zambrano, les filòsofes i els filòsofs no han tingut el ressò mediàtic i internacional que sí que han tingut, per exemple, a França –o que tenen actualment a Itàlia–, però això no vol dir que no hi haja pensadors espanyols compromesos amb diverses causes polítiques i socials, i també molt bons professionals. La producció intel·lectual espanyola no té res a envejar a la francesa.

Com diu Martha Nussbaum, un decreixement de l'educació filosòfica pot repercutir en un decreixement de les dinàmiques i actituds democràtiques dels ciutadans.

Efectivament, assistim a allò que Nussbaum, en el seu llibre *Sense ànim de lucre. Per què la democràcia necessita de les humanitats*, anomena «una crisi silenciosa del pensament», que acompanya la resta de crisis de què parlem habitualment (l'econòmica, la política, l'energètica...). Aquesta crisi es tradueix en una falta de suport a les humanitats, a les arts i a totes les disciplines i sabers

---

«Un estudiant pot cursar l'ESO i després fer un cicle formatiu de grau mitjà sense haver estudiat cap matèria de filosofia, així com anar a la universitat havent tingut només un any de filosofia»

«El coneixement ref exiu sobre les nostres societats –cada vegada més complexes, incertes, conflictives i problemàtiques– requereix coneixements de sociologia, d'història, d'antropologia i de filosofia en general»

«sense ànim de lucre», és a dir, la finalitat de les quals no és estrictament econòmica, tecnològica o competitiva. El que afirma Nussbaum, al remat, és que hi ha una vinculació fonamental entre la qualitat de la democràcia i el suport a tot aquest tipus de disciplines. Resulta molt esclareidor que, tot i la devaluació i la crisi de legitimitat que pateix la nostra democràcia, aquesta estiga cada vegada més supeditada a valors de caràcter exclusivament econòmic i no a la seua pròpia formació cultural.

Creieu que aquesta situació pot estar relacionada amb allò que Michel Foucault va anomenar en el seu llibre *El naixement de la biopolítica*, una «generalització de la forma econòmica del mercat en el cos social»?

Completament. Duem ja tres dècades de polítiques neoliberalistes en tots els àmbits de la vida pública (l'educació, la sanitat i els serveis socials), que han quedat soscauats en tots els estats europeus i, evidentment, això també afecta la manera d'entendre una societat i els seus valors democràtics. En donaré un exemple molt significatiu: quan es va

elaborar el pla estratègic d'investigació de la Unió Europea, anomenat Horitzó 2020, es van preveure cinc àrees estratègiques, de les quals no n'hi havia cap que no incloguera, no ja la filosofia, sinó cap de les humanitats ni de les ciències socials en conjunt. Quin tipus de concepte del coneixement tenen les elits de la Unió Europea? El coneixement reflexiu sobre les nostres societats –cada vegada més complexes, incertes, conflictives i problemàtiques– requereix coneixements de sociologia, d'història, d'antropologia i de filosofia en general. Quina classe de societat estan dissenyant els governants quan consideren que poden prescindir-ne, de tots aquests coneixements? Davant l'evident protesta dels investigadors d'humanitats de tota la Unió Europea, finalment s'hi va incorporar una sisena àrea estratègica en la qual, a la manera de calaix de sastre, es volia fer encabir totes les humanitats i les ciències socials. Aquest és un exemple d'aquesta tendència vers un economicisme que comporta una concepció cada vegada més estreta del que ha de ser una societat.

Llavors, quin futur es dibuixa a hores d'ara per a l'ensenyament de la filosofia?

La nostra idea és proposar a l'Administració el currículum d'uns estudis de filosofia, perquè creiem que es poden millorar i que, de fet, s'han de modificar. El primer pas va ser posar-nos d'acord entre nosaltres: en el seu moment es va debatre i aprovar un primer esborrany consensuat sobre quins mínims formatius hauria de tenir l'ensenyament de la filosofia en els nivells no universitaris. El pas següent és presentar-lo a l'Administració perquè tinga en compte el punt de vista dels especialistes en la matèria. És clar, però, que per poder-ho fer cal un interlocutor més receptiu i dialogant. El procediment habitual d'un país democràtic seria que els governants escoltaren la comunitat filosòfica a l'hora de dissenyar un currículum de filosofia. No vivim, però, en un país democràtic normal i tenim un ministre que governa *manu militari* –ara mateix ja s'estan elaborant els currículums per a la LOMQE sense comptar per a res amb la REF. D'ací rau l'anomalia, ja que en totes les reformes anteriors, les fera qui les fera, es formaven comissions públiques de treball amb experts en les diferents matèries, és a dir, que se sabia quins eren els experts que elaborarien els esborranys curriculars.

En aquest cas, en canvi, no hi ha comissions públiques, no sabem qui està preparant els currículums i, per descomptat, a nosaltres no ens han consultat.

Heu escrit que en el naixement de la Xarxa Espanyola de Filosofia hi ha hagut un *procés constituent* equiparable al de moviments ciutadans com el 15M.

En la gènesi de la REF, no només hi influeixen les circumstàncies històriques, que per descomptat han estimulat la nostra entrada en acció, sinó també el procediment. Hi va haver intents anteriors d'organitzacions estatals que van fallar per conflictes entre grups i per *egos* massa inflats, per això era tan important seguir un procediment més obert, participatiu i democràtic, tant com fóra possible, i per això la comparació amb aquell signe dels temps que va representar el 15M: la idea que tothom hi té veu, que cal escoltar tothom i que els processos de decisió s'han de prendre de la manera més consensuada possible. Aquest és el mètode que hem maldat per dur a terme des del començament, i sens dubte que és una de les raons de l'èxit i del suport que hem tingut.

A l'estat espanyol, cada vegada que s'ha realitzat una reforma educativa –i n'han estat moltes, ja que cada govern n'ha volgut fer la seua–, la filosofia s'ha fet servir sempre com una mena de moneda de canvi, com un comodí que posar i llevar, és a dir: mostrant sempre una falta de respecte molt gran envers una matèria amb tanta tradició i amb tant de pes en la història cultural occidental com les matemàtiques o les llengües. Cada vegada que ha passat això, s'han organitzat mobilitzacions.

Cal reforçar els vincles entre els docents de secundària i les universitats?

De la mà d'un procés de desenvolupament i modernització molt important que la filosofia espanyola ha experimentat des del franquisme, s'han produït també una sèrie de divorcis entre, d'una banda, la filosofia universitària i els docents de secundària –que sempre s'han sentit una mica abandonats i ignorats, quan la realitat és que són la base i el planter de la formació dels filòsofs– i, de l'altra, dins la universitat, entre les distintes àrees de coneixement –cadascuna amb les seues associacions i congressos. Un dels principals objectius de la REF ha estat trencar totes aquestes barreres i, tot i que encara es mantenen molts desacords entre nosaltres, sí que hi ha una voluntat de treballar junts.

De fet, a l'assemblea que va realitzar la REF en el seu primer congrés, es va proposar la creació d'una Comissió per a l'Olimpíada Filosòfica, un projecte que es va realitzar l'any passat a Salamanca i que pot servir d'incentiu per als docents de secundària.

«La filosofia s'ha fet servir sempre com una mena de moneda de canvi, com un comodí que posar i llevar, és a dir: mostrant sempre una falta de respecte molt gran envers una matèria amb tanta tradició i amb tant de pes en la història cultural occidental com les matemàtiques o les llengües»

I amb la resta de la societat?

En aquest mateix congrés hi ha participat gent que no treballa en l'ensenyament, per exemple, gent que treballa en la gestió cultural, en associacions de pràctica filosòfica o que es dediquen a l'assessorament ètic. La voluntat és que la REF no integre solament els professors, sinó tots aquells que exercisquen alguna de les distintes orientacions o vessants professionals de la filosofia.

Fins a quin punt respon el naixement de la Xarxa Espanyola de Filosofia (REF) a una etapa filosòfica diferent?

Un dels inconvenients, ara mateix més greus, rau –no només en filosofia, sinó en la societat espanyola en general– en la fractura generacional. Tenim un 57% d'atur juvenil, el més alt de la Unió Europea. Això significa que hi ha tota una generació amb formació universitària –també per damunt de la mitjana europea–, la generació millor formada de la nostra història, a la qual li estem dient: «No hi ha futur per a vosaltres». Aquest és un dels factors de la crisi que vivim en aquest país. Com es tradueix això en la filosofia? Doncs, es produeix una espècie d'aprimament de la comunitat filosòfica. És a dir, es jubilen les generacions de filòsofs reconeguts de la professió, però no s'hi incorporen els joves. Hi ha un tall generacional en què la generació intermèdia ens estem quedant sense relleu i amb molta més pressió. Precisament per això, és aquesta generació intermèdia la que s'ha adonat de la situació crítica que vivim i de la necessitat d'unir les nostres forces per crear espais on la gent jove, almenys, es pugui sentir escoltada. ■